

Volume 11 - Issue 4 - 2018

About this Journal

Studium: Tijdschrift voor Wetenschaps- en Universiteitsgeschiedenis | *Revue d'Histoire des Sciences et des Universités* is an open access peer-reviewed academic journal which publishes articles and book reviews on the history of scholarship, science, medicine, technology and universities.

Studium is the official journal of **GEWINA, the Belgian-Dutch Society for the History of Science and Universities**, founded in 1913.

Cees Willemsen, *Aeterna Veritas. Studentenvereniging Veritas tussen Rome en Utrecht, 1889–2014* (Utrecht: Uitgeverij Stichting De Plantage, 2018) 605 pp., ISBN 9789077030417. € 45.

In 1889 namen enkele Utrechtse studenten een gedurfd initiatief: zij richtten een 'leesvereniging' voor katholieke studenten op, het latere Veritas. Studeren was tot ver in de negentiende eeuw vooral een zaak van de elite en ook de studenten van katholieken huize werden doorgaans lid van het liberale corps – waartoe diende dan de oprichting van een exclusief katholiek leesgezelschap?

Ondanks een moeizame start groeide het clubje in de loop van de tijd uit tot een grote, op een gegeven moment zelfs de grootste, studentengezelligheidsvereniging in Utrecht. In 2014 namen enkele reünisten het initiatief tot de uitgave van een wetenschappelijke monografie van het Collegium Studiosorum Veritas. Historicus Cees Willemsen – auteur van verschillende jubileumboeken – zelf van katholieken huize, maar tijdens zijn studietijd in Nijmegen actief lid van de CPN, heeft de rijke geschiedenis van 125 jaar katholiek verenigingsleven in Utrecht te boek gesteld. Daarbij heeft de auteur niet alleen gebruik gemaakt van het archief van Veritas, archieven van andere katholieke studentenverenigingen en verschillende studentenbladen, maar hij heeft daarnaast ook een 25-tal gesprekken gevoerd met oud-leden. Het resultaat is een vuistdik, maar prachtig boek dat een zeer waardevolle bijdrage levert aan de (Utrechtse) universiteitsgeschiedenis.

Na een voorgeschiedenis van de katholieke emancipatie en het herstel in 1853 van de bisschoppelijke hiërarchie door Paus Pius IX in Nederland met de aanstelling van een aartsbisschop in Utrecht (tot dan het centrum van de protestantse orthodoxie), volgt een beschrijving van het prille begin van Veritas. De nieuwe 'leesvereniging' voorzag in een

behoefte van katholieke studenten aan filosofische scholing. Zij wilden zich kunnen verweren tegen het aan de universiteit uitgedragen filosofische materialisme en darwinisme.

Verschillende prominente katholieken gaven lezingen voor Veritas, onder wie priester en staatsman Herman Schaepman, Andreas Jansen, verbonden aan het grootseminarie Rijsenburg en geestelijk adviseur van Veritas. Maar ook de Dominicaan Vincentius de Groot, sinds 1894 hoogleraar thomistische wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam, die de katholieke studenten het thomisme aanreikte als uitweg tussen de verlamdende tegenstelling tussen geloof en wetenschap. Bij de beschrijving hiervan gaat Willemsen niet alleen in op de betekenis van deze sprekers voor de vereniging en het ontstaan van een katholieke intelligentsia, maar geeft hij ook uitgebreide biografische schetsen van deze belangrijke katholieken en hun denken. Daarmee plaatst de auteur de ontwikkeling van de nieuwe vereniging overtuigend in een historische context, al halen deze ‘uitstapjes’ soms wel wat de vaart uit het verhaal over Veritas zelf.

Erg levendig was het verenigingsleven van Veritas in het begin niet. Dat had alles te maken met de dominantie van de katholieke corpsleden. Deze studenten waren weliswaar lid geworden van het nieuwe katholieke leesgezelschap en bekleedden ook bestuurlijke functies, maar zij wilden beslist lid blijven van het corps. Veritas mocht zich vooral niet profileren als gezelligheidsvereniging, dat (in de negentiende eeuw verworven) recht moest voorbehouden blijven aan het corps. Het toenemende aantal katholieke studenten uit de middenstand zag dit heel anders. Zij hadden van huis uit geen voeling met het corps, kenden de mores niet en bovendien ontbrak het hen aan geldelijke middelen om lid te worden van het elitaire corps. Zij wensten juist wél gezelligheid te vinden bij Veritas. Waarom zou Veritas niet mogen uitgroeien tot een volwaardige gezelligheidsvereniging?

Willemsen laat in de eerste hoofdstukken heel duidelijk zien hoe deze twistappel tot in de jaren dertig Veritas verdeelde. Pas na veel discussie kwam er ruimte voor meer mores (een eigen vaandel, bestuurslinten et cetera). In de jaren twintig verzetten deze corpsgezinde katholieke studenten, die Veritas slechts zagen als bakermat voor hun apologetische missie, zich tegen de aankoop van een sociëteit – dat was te onstudentikoos, te burgerlijk, te maatschappelijk, te meer omdat vanwege het gemengd lidmaatschap van Veritas (sinds 1903) de sociëteit ook open zou moeten staan voor vrouwelijke leden. Naast deze corpsgezinde studenten herbergde Veritas ook allerlei radicale sociaal-religieuze minderheden (waaronder de Heemvaartbeweging en De Gilden, die zelfs fascistische trekjes vertoonden). In 1931 volgde een revolutie: een sociaal-religieuze minderheid keerde zich tegen het bestuur dat nog steeds het gecombineerd lidmaatschap met het corps voorstond. In datzelfde jaar volgde de oprichting van een eigen blad, *Vox Veritatis* en in 1933 de aankoop van een eigen sociëteit (het Eigen Huis) aan de Kromme Nieuwegracht 54. Veritas groeide uit tot een volwaardige gezelligheidsvereniging (al volgde een officiële erkenning pas na de Tweede Wereldoorlog). Het gouden lustrum in 1939 werd groots gevierd met jubileumlezingen voor de gehele academische gemeenschap en een tentoonstelling over de geschiedenis van Veritas. De Veritijnen werden op het stadhuis door de burgemeester en wethouders ontvangen en het carillon van de Domtoren speelde tijdens de jubileumdagen elk vol uur het Veritaslied.

Na de Tweede Wereldoorlog werden de verschillende Utrechtse studentenverenigingen weer geopend. Ook Veritas keerde terug naar het Eigen Huis. De door velen gewenste ‘doorbraak’ – al in de jaren dertig ook door enkele Veritijnen bepleit en gedurende de oorlog nagestreefd in de Utrechtse Studenten Contactgroep – bleef uit. Sterker nog, Veritas was ‘vastbesloten de eigen identiteit te bewaken’, zoals ook bleek uit het aanbieden van het beschermheerschap in 1946 aan aartsbisschop Jan de Jong. Dat streven legde Veritas bepaald geen windeieren. Eind

jaren veertig telde Veritas zo'n achthonderd leden (het Corps ongeveer zeshonderd) en de groei zette door. Tegelijkertijd veranderde het karakter van Veritas. In 1949 wijzigde de vereniging haar naam van Katholieke Studenten Vereniging Veritas naar Collegium Studiosorum Veritas. Met andere woorden: Veritas was 'van gemeenschap van katholieke studenten gegroeid naar een katholieke gemeenschap van studenten'. Die mentaliteitsverandering werd in belangrijke mate beïnvloed door de in die dagen populaire leer van de fenomenologie, in Utrecht onder meer onderwezen door de tot het katholicisme bekeerde hoogleraar Frits Buytendijk. De katholieke studenten volgden colleges bij Buytendijk of cursussen filosofie en theologie bij de augustijnen Nico Luyten en Kees Kwant en maakten zo kennis met 'een minder dogmatisch, meer open, vragende houding' ten aanzien van het geloof. Dit was – zo brengt Willemsen boeiend in beeld – van groot belang voor de modernisering van de katholieke wereldbeschouwing.

Deze mentaliteitsverandering leidde echter wel tot een identiteitscrisis van de katholieke student. In *Vox Veritatis* verschenen stukken waarin studenten hun moeite aan de orde stelden met 'de scheiding tussen profaan en sacraal, tussen kerk en werkelijk'. Zij vonden houvast bij Friedrich Nietzsche en Menno ter Braak met zijn 'Christen zonder christendom'. In 1965 weigerde Veritas nog langer een moderator te accepteren (die werd sinds 1915 door de aartsbisschop aan de vereniging toegewezen). Veritas kwam los te staan van Rome. Aan de groei van de vereniging veranderde het niets. In 1967 werd zelfs besloten tot de aanschaf van het stadskasteel Oudaen – om alle Veritijnen weer onder één dak te brengen. Dat werd een flop, mede door de stagnerende groei van het ledenaantal in de jaren zeventig. De komst van de Studenten Vakbeweging (SVB), opgericht in Nijmegen in 1963 om de belangen van de groeiende groep 'nihilisten' te vertegenwoordigen, bracht veel roering in de studentenmaatschappij. Idealen als de 'student als arbeider' en het streven van studenten naar (wereld)hervormingen leidden ertoe dat de traditionele studentenverenigingen 'leegliepen' of zoals in het geval van Veritas het ledenaantal stagneerde. In 1969 stelde Veritas haar deuren open voor alle jongeren en werd een soort jongeren centrum – een trend in die jaren.

Maar ook deze beweging was van voorbijgaande aard. In de jaren zeventig volgde een reactie naar meer 'beslotenheid'. Vanaf de jaren tachtig groeide Veritas weer (evenals de overige traditionele verenigingen). De vereniging sprak aan – ook zonder een evidente katholieke identiteit, misschien vanwege de 'roomse' gezelligheid en saamhorigheid. In de laatste hoofdstukken laat Willemsen aan de hand van het beleid van opeenvolgende besturen (vanaf de jaren tachtig namen ook vrouwen zitting in het bestuur) zien hoe de vereniging worstelde met de enorme groei en de daarmee samenhangende versplintering. De vormingsidealen van de jaren zeventig maakten plaats voor individualisering en zelfontplooiing. Veritas werd corporaler: losse kleding maakte plaats voor jasje-dasje, jaarclubs en dispuuten profileerden zich met eigen kleding. Typisch voor deze cultuurverandering waren de (te) extreme ontgroeningen en de nadruk op 'de ongelijkheid tussen de aankomende en gearriveerde leden' (van oorsprong een corporaal element). De huidige student moest zich onderscheiden en dat kon door lid te worden van een gezelligheidsvereniging. Willemsen laat zien dat het lidmaatschap van een gezelligheidsvereniging in Nederland in belangrijke mate de positie op de maatschappelijke ladder bepaalt (een rekruteringsysteem dat volgens de auteur afwijkt van de VS of Engeland, waar de 'public schools' en 'Oxbridge' bepalend zijn). Lidmaatschap van Veritas is kortom van toegevoegde waarde voor studenten 'bij hun loopbaan op weg naar de top'. De lezer begrijpt dat hiermee niet meer de katholieke top wordt bedoeld, maar de nationale (liberale) elite.

Het is begrijpelijk dat na deze conclusie Willemsen de huidige Veritijn graag de oorspronkelijke katholieke identiteit van Veritas in herinnering wil brengen. De band met Rome was zeker niet zaligmakend, maar ‘het katholicisme gaf te denken, inspireerde niet alleen tot emancipatie, maar ook tot solidariteit en het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Vanuit hun religieuze inspiratie hadden Veritijnen weet van morele dilemma’s, voerden ze ethische en politieke debatten, die richting gaven aan hun ideeën over de inrichting van de maatschappij’. Een terugkeer is natuurlijk niet mogelijk, maar een kritische herinnering aan deze traditie zou volgens de auteur zeer nuttig kunnen zijn. Behalve een waardevol gedenkboek, is deze uitgebreide cultuurstudie ook een rijke bron voor iedere (universiteits)historicus die zich bezighoudt met de geschiedenis van de moderne universiteit en de emancipatie van de katholieken in Nederland.

Annelies Noordhof-Hoorn – Rijksuniversiteit Groningen